

NEMZETI EMLÉKMŰVEK, NEMZETI EMLÉKHELYEK¹

Filozófus mondta egyszer Angliáról: Anglia legszebb nemzeti emlékhelye maga Anglia.

Nos, Magyarország ugyanezt nem mondhatja el magáról. Emlékhely és emlékmű ugyan százával van, de a magyar emlékhelyek és emlékművek ma nyolc országban vannak, vagy voltak szétszórva. Voltak, mert sok közülük ma már nem léteznek, másokat más célra vettek igénybe, illetőleg napjaink sokszor magyarellenes politikája más elnevezést adott nekik. Hiába keressük az 1896-ban állított vereckei honfoglalás-emlékművet, felső részéből szovjet hősi emlékművet formáltak, eltűnt a piski Bem- és a branyiszközi honvéd-emlékmű, a kassai vörössipkás emlékmű, a pozsonyi Petőfi-szobor (száműzetése helyén, a ligetfalusi parkban vandál módon megcsonkították), eltűntették Maderspachné ruszkabányai mellszobrát, hogy helyén egész más emléket állítsanak. Fadrusz János híres pozsonyi Mária Terézia („Vitam et sanguinem”) szobrának híre sem maradt, a művész másik jeles alkotása, a kolozsvári Mátyás király szobor feliratát többször is megváltoztatták, míg végre Gh. Funar polgármester a való történelmet meghamisító feliratot tetetett rá. De nagyon sok szobor és emléktábla esett áldozatul a kommunizmus éveiben az éppen aktuális felfogásnak is.

Nem jártak jobban nemzeti emlékhelyeink sem, melyekből szintén nagyon sok esik ma az ország határain túlra.

A jelen kiállítás célja az, hogy felelevenítsük az emlékezetet a nemzeti múlt iránt az emlékhelyeken és emlékműveken keresztül. De ennek korlátot szab az, hogy az összeset bemutatni lehetetlen vállalkozás, ugyanis Budapest és környéke akár külön kiállítást is elbír. Időben ugyanakkor a XX. század elejét kellett megszabni végső időpontnak, mert ezután már többé-kevésbé napjaink felfogásával és történéseivel kell szembenézni, s ez nem volt, nem is lehetett a kiállítás és az előadás célja.

A kiállítás és az előadás így is sok mindenre tanulságul szolgál. A honfoglalás színhelye ma Ukrajna, ahol a Vereckei-szorosban új, de félbehagyott emlékmű áll; a tőle több száz kilométerre levő Pusztaszer a Feszty-körképpel, s a ma kevésbé ismert Zemplén földvára Álmos fejedelem valószínű, de jelöletlen sírjával egy nehéz, de dicső korszakra emlékeztet: a honfoglalásra és az államalapításra. Az esztergomi vár, ahol Szent István született, ugyanúgy az első királyra emlékeztet, mint a székesfehérvári bazilika romjai, a királykoronázások helyszíne, s számos királyunk számtalanszor feldúlt sírja, ahol is csak egy király, III. Béla és felesége sírja maradt meg. Az ország megszilárdítója, I. László sírja Nagyváradon elenyészett, a Kolozsvári testvérek által öntött bronzszobra a törökök ágyúöntő műhelyében végezte. De áll Somogyváron szimbolikus sírja, s emlékét templomok százainak falképei idézik fel. Királyaink budai és visegrádi palotái csak romjaikban maradtak fenn. Az esztergomi királyi palotából sem sok, ami látható².

Váraink - évszázados védekezésünk színhelyei, tatár, török, „felszabadító” keresztény zsoldosok ellen - kevés kivétellel romok, de védőik dicsősége örök: a törökverő Hunyadi János, a dicső halált választó, meg nem alkudó Szondi György, az egri Dobó István és társai, a törököt Kőszegnél feltartó Jurisics Miklós és a Zrinyi Miklós vezette szigetvári védők dicsősége örök. De nem szabad elfelejteni, hogy az általuk vezetett egyszerű katonák dicsősége sem kisebb semmivel. Ugyanígy megérdemlik az emlékezetet Rákóczi és

¹A Magyar Tudomány Napján – 2006. november 3-án – Dr. Ferenczy Sándor pusztamagyaródi házi orvos, a TIT Városi Szervezetének elnöke tartott nagy sikerű előadást (közel 250 képpel illusztrálva) a letenyei Városi Könyvtárban. A cikk az előadás rövidített változata a szerző tollából. A felsorolt emlékhelyekről és emlékművekről egyidejűleg képeslap kiállítás nyílt az előadó – kb. 90.000 darabos – magángyűjteményéből.

²Az említett példák közül többet már visszaépítettek az eredetihez hasonló formában. – A szerk.

kurucai – Rákóczi szülőháza Borsiban áll, sírja, bujdosó társaival együtt látható Kassán, a Dóm templomában, nevelőapjáé, Thököly Imrée Késmárkon. Áll Balassi Bálint szülőháza: a zólyomi vár, megvan sírja is a hibbei templomban, szobra jelzi Esztergomban halálos sebesülésének színhelyét.

A reformkor legnagyobb emlékművei jelentős részét nem jelöli tábla: semmi nem mutatja a jelenlegi pozsonyi Egyetemi Könyvtár épületén, hogy ez volt a reformkori országgyűlések színhelye. Kossuth, Deák, és Petőfi monoki, söjtöri és kiskőrösi szülőháza áll, táblával megjelölve. A nagy művek: a Lánchíd, a Magyar Tudományos Akadémia, a szabályozott Tisza és Al-Duna önmaguk emlékei – még úgy is, hogy az Al-Dunán a Széchenyi- és a Vásárhelyi- emléktábla ma víz alatt van.

A magyar nemzeti emlékhelyek szomorú sorsát mutatja Arad példája, A golyó általi halált halt négy tábornok emlékét semmi nem jelöli. Az akasztással kivégezettek színhelyén áll az emlékdomb, melyet hatvan év elfeledettsége után újíítottak fel. A Vértanu-szobor, Zala György alkotása mely eredetileg Arad főterén állt, közel 80 évre eltűnt, csak a közelmúltban állították fel ismét Szabadság-szobor néven Aradon, s jellemző, hogy az avatáson a történelemhamisításon nevelkedett nacionalisták a felállítás ellen tüntettek. Igen jellemző: a nemzetiségiekkel szót érteni akaró Kossuth Lajos szobrainak az a része, mely a trianoni elcsatolt területeken állt, nagyrészt megsemmisült; amelyik megvan, szinte fehér holló.

Petőfi halálának színhelyén az emlékmű feliratán „népek szabadságának nagy harcosa” megjelölés áll – hogy érzelmileg magyar költő volt, semmi sem mutatja. Valószínű sírhelyén, a fehéregyházi parkban az eredeti bronztábla őrzi emlékét a segesvári csatában elesettekkel együtt. De őrzi számtalan kis emléktábla is: vándorlásai színhelyén, Koltón, ahol élete „legboldogabb napjait” töltötte, s Székelykeresztúron, ahol ma is áll „Petőfi vén körtefája, azt beszélük, hogy ő látta verset írni utoljára”.

Nem lenne teljes a lista (így sem az) ha nem emlékeznénk meg az erdélyi „Édes magyar haza”, a „Tündérvár” helyi emlékeiről. A nagy fejedelem, Bethlen Gábor szülőháza Marossillyén áll, de romos, rajta az emléktábla viszont megvan. Áll a madéfalvi veszedelem emlékműve: „Székely nép! Itt hullott őseidnek vére”. Látható a „legnagyobb székely”, Orbán Balázs sírja is Szejkefürdön. Megvan az 1849-es nagyenyedi, Axente Sever-féle vérfürdő magyar áldozatainak emléktáblája is a templomvár falán.

Széchenyi István, a „legnagyobb magyar” nagyecenki kastélya ma az egyik legfontosabb nemzeti emlékhelyünk, mely méltán őrzi ellenfele, Kossuth Lajos által politikailag támadott, de emberileg mélységesen elismert „fontolva haladó” nagy hazafi emlékét.

Ha visszagondolunk a fentebb leírtakra, láthatjuk, hogy igaz az a megállapítás: kis ország, nagy történelem a miénk. Lehet, ha nem kellett volna ennyi emlékművet állítanunk, ma sokkal többen lennénk. De kellett. Ráillik kis hazánkra is az, amit Petőfi a vajdahunyadi várról írt:

„Fogadjatok be, ti dicső falak,
Fogadj magadba, híres ősi vár,
Légy üdvözölve! Hol a hős lakott,
A költő ott lelkesedve jár.”

Az idézett verssorokkal zárjuk a megemlékező előadást, remélve, hogy sem emlékhelyeink, sem emlékműveink nem mennek feledésbe.

Dr. Ferenczy Sándor

Az előadást – alkalomtól függetlenül is – szíves figyelmetekbe ajánljuk! (Rodek Gyuláné, könyvtárvezető)